

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૬] ૧૨ એસ.સી.આર.૧૩૧

રાજ્ય ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય

વિ.

સુભાષ ચંદ્ર જયસ્વાલ અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નંબર ૧૧૩૮૧ ઓફ ૨૦૧૬)

નવેમ્બર ૨૮, ૨૦૧૬

[દીપક મિશ્રા અને અમિતાભ રોય, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ]

ન્યાયિક સંયમ – અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલી રીટ પિટિશનમાં ૨૦૦૧, ૨૦૦૨ અને ૨૦૦૩ ના નિયમોના ઉલ્લંઘનનો આરોપ લગાવતા, હાઈકોર્ટે તપાસ અંગે સામાન્ય ટિપ્પણીઓ કરી, અલગ વિશિષ્ટ કેસર બનાવવા

માટે અનેક નિર્દેશો જારી કર્યા અને પોલીસની મંજૂર થયેલી સંખ્યા કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવા માટે પર્યાપ્ત છે કે નહીં તે અંગે સોગંદનામું દાખલ કરવા જણાવ્યું. તેની યોગ્યતા – આયોજન: આ પ્રકારના કેસમાં હાઈકોર્ટ આવા સામાન્ય નિર્દેશો જારી કરી શકતી નહોતી જે ધારાસભાના વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રમાં આવતા હતા અને/અથવા જે મુકદ્દમાના કાર્યક્ષેત્રની બહાર હતા – હાઈકોર્ટ જ્યારે કોઈ વિવાદ (lis) સાથે કામ કરી રહી હોય ત્યારે તેણે ન્યાયિક નિર્ણયની પ્રક્રિયા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું અને બાબતનો નિર્ણય કરવો જોઈએ – તે તે ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરી શકતી નથી જ્યાં કાયદાઓ અને અન્ય નિયમોમાં સુધારા જરૂરી હોય – કોર્ટ નીતિ ઘડવા માટે પગલાં લઈ શકતી નથી. ન્યાયનિર્ણય અને કાયદા ઘડતર વચ્ચે એક પાતળી રેખા છે – હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો.

૧.૧ વર્તમાન કેસમાં, હાઈકોર્ટ આવા નિર્દેશો જારી કરી શકતી નહોતી જેમાંથી કેટલાક ધારાસભાના વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રમાં હતા. [પેરા ૧૦] [૧૩૯-એફ]

૧.૨ હાઈકોર્ટે પોતાની જાતને યાદ અપાવવું જોઈતું હતું કે તે એવા ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરી શકતી નથી જ્યાં કાયદાઓ અને અન્ય નિયમોમાં સુધારા જરૂરી હોય. એક કોર્ટ નીતિ ઘડવા માટે પગલાં લઈ શકતી નથી. કાયદો અને વ્યવસ્થાના મુદ્દાઓ અંગેની તેની જવાબદારીઓનું પાલન કરવું અને ઉદ્ભવતા મુદ્દાઓ

પ્રત્યે સતર્ક રહેવું એ રાજ્ય સરકારની ફરજ છે. તપાસ યોગ્ય રીતે અને ઝડપથી પૂર્ણ થાય તે જોવાની પણ તેની ફરજ છે. જો કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિમાં નિષ્ફળતા હોય, તો કારોબારીને દોષિત ગણવી જોઈએ. કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ જાળવવામાં ન્યાયિક અધિકારીઓને સામેલ કરવાના નથી. પરંતુ કારોબારીએ તેની ફરજો પ્રત્યે સંપૂર્ણપણે સજાગ રહેવું પડશે. રાજ્ય સરકારે આ પાસાઓ પર ધ્યાન આપવું જોઈએ અને કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ જાળવવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. [પેરા ૨૩, ૨૪]
[૧૪૪-સી-એફ]

૧.૩ એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે હાઈકોર્ટો જ્યારે કોઈ વિવાદ (lis) સાથે કામ કરતી હોય ત્યારે તેમણે ન્યાયિક નિર્ણયની પ્રક્રિયા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું અને બાબતનો નિર્ણય કરવો જોઈએ. જે વિચારવામાં આવે અથવા અનુભવવામાં આવે તે ખ્યાલને ફક્ત એટલા માટે જ આદેશમાં સામેલ કરી શકાતો નથી કારણ કે તેવો વિચાર નિર્ણય લેનારને આવ્યો છે. તે તથ્યાત્મક આધાર પરથી અને કાયદા પર આધારિત હોવો જોઈએ. ટૂંકમાં કહીએ તો, વર્તમાન કેસમાં, જારી કરાયેલા કેટલાક નિર્દેશો અનુમતિપાત્ર નહોતા અને તે બધા હાઈકોર્ટ સમક્ષના કેસ સાથે સંપૂર્ણપણે સંબંધિત નહોતા. એક કોર્ટ નીતિ ઘડવા માટે પગલાં લઈ શકતી નથી. હાઈકોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશો અને તેના દ્વારા કરવામાં આવેલી પૂછપરછ વિવિધ ક્ષેત્રો સાથે સંબંધિત હતી જેમાં

હાઈકોર્ટે જવું જોઈતું નહોતું. તેની સમક્ષ એક ખૂબ જ મર્યાદિત વિવાદ (lis) હતો. એક ન્યાયાધીશે પરિસ્થિતિને સામાન્ય રીતે સમજવી જોઈએ નહીં. તત્કાલ કેસમાં, વિવાદ સંપૂર્ણપણે અલગ હતો પરંતુ હાઈકોર્ટે તેને સામાન્ય બનાવ્યો અને નિર્દેશો જારી કર્યા. આ નિર્દેશો ચોક્કસપણે ન્યાયાધીશોની ચિંતા દર્શાવે છે, પરંતુ તે યાદ રાખવું જોઈએ કે નિર્દેશો ફક્ત ચિંતામાંથી જારી કરવામાં આવતા નથી. તે કાયદાના અમુક કાયદેસર રીતે સમર્થનીય સિદ્ધાંતો પર આધારિત હોવા જોઈએ. [પેરા ૧૧, ૧૬, ૧૭ અને ૨૩] [૧૪૦-એ-બી, સી; ૧૪૩-ડી-એફ]

સિવિલ અપીલ નંબર ૧૧૩૮૧ ઓફ ૨૦૧૬. અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના ૨૯.૦૮.૨૦૧૬ ના ચુકાદા અને આદેશથી, સિવિલ મિસ. રીટ પિટિશન (ટેક્સ) નંબર ૬૩૪ ઓફ ૨૦૧૬ માં.

૧. રજા મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. સામાન્ય રીતે અમે ખાસ રજા દ્વારા વ્યગાળાના આદેશને પડકારતી અપીલ દાખલ કરવામાં અનિચ્છા ધરાવતા હોત, પરંતુ વર્તમાન કેસમાં અમે આમ કરવા માટે મજબૂર છીએ. તેનું એક કારણ એ છે કે હાઈકોર્ટે નિર્દેશો જારી કરવા માટે વિવાદ (lis) થી ઘણું આગળ પ્રવાસ કર્યો છે, જે અમને લાગે છે કે તે કરી શકતી નહોતી.

૩. તથ્યાત્મક માળખું એ છે કે ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ, અલ્હાબાદ અને રાયબરેલીએ ઉત્તર પ્રદેશ આબકારી (દેશી દારૂના છૂટક વેચાણ માટે લાઇસન્સની પતાવટ) નિયમો, ૨૦૦૨ હેઠળ દેશી દારૂની દુકાનો ચલાવવા માટે, ઉત્તર પ્રદેશ આબકારી (વિદેશી દારૂ (બીયર અને વાઇન સિવાય) ના છૂટક વેચાણ માટે લાઇસન્સની પતાવટ) નિયમો, ૨૦૦૧ હેઠળ વિદેશી દારૂ માટે લાઇસન્સ અને ઉત્તર પ્રદેશ આબકારી (વિદેશી દારૂના મોડેલ શોપ માટે રિટેલ લાઇસન્સ માટે લાઇસન્સની પતાવટ) નિયમો, ૨૦૦૩ હેઠળ મોડેલ શોપ માટે લાઇસન્સ આપ્યું હતું. લાઇસન્સ આપવા માટેની પાત્રતાની શરતોમાંની એક એ છે કે લાઇસન્સધારક અને તેના પરિવારના સભ્યોનું નૈતિક ચરિત્ર સારું હોવું જોઈએ અને કોઈ ગુનાહિત ભૂતકાળ હોવો જોઈએ નહીં. તથ્યો દર્શાવે છે તેમ, પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા ૬.૨.૨૦૧૬ ના રોજ એક એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી હતી જેણે પોલીસ સ્ટેશન જ્યોર્જ ટાઉન, ડિસ્ટ્રિક્ટ અલ્હાબાદ ખાતે આઈપીસીની કલમ ૪૧૮, ૪૨૦, ૪૬૭, ૪૬૮, ૪૭૧ હેઠળ ક્રાઈમ નંબર ૦૦૪૮ ઓફ ૨૦૧૬ ને જન્મ આપ્યો હતો. એફઆઈઆરમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે વિનોદ કુમાર ત્રિપાઠી અને તેમની પત્ની આશા ત્રિપાઠી, પ્રતિવાદી નંબર ૨ અને ૩ એ પ્રતિવાદી નંબર ૧ ના નામે તેનો ફોટોગ્રાફ લગાવીને, તેની આઈડી સબમિટ કરીને બેંક ખાતું ખોલાવીને અને તેની સહીઓ બનાવીને રકમ ઉપાડીને છેતરપિંડી અને બનાવટ કરી હતી અને ડિસ્ટ્રિક્ટ એક્સાઈઝ ઓફિસર, અલ્હાબાદ પાસે સુરક્ષા રકમ જમા કરાવી હતી. આ પ્રયાસ

એ વાત પર પ્રકાશ પાડવાનો હતો કે ઉપરોક્ત પ્રતિવાદીઓ ગુનાહિત ભૂતકાળ ધરાવતા હતા.

જ. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ એક રીટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં પ્રતિવાદી નંબર ૭ અને ૮ વિરુદ્ધ જરૂરી કાર્યવાહી કરવા માટે આદેશ આપવાની માંગ કરવામાં આવી હતી કારણ કે તેઓએ વિવિધ નિયમોનું ઉલ્લંઘન કર્યું હતું.

પ. હાઈકોર્ટે કેસ ડાયરી મંગાવી જે દર્શાવે છે કે તપાસ અધિકારી દ્વારા ૨૩.૦૪.૨૦૧૬ ના રોજ સર્કલ ઓફિસર, કોલોનલગંજ, અલ્હાબાદની કચેરીમાં અંતિમ અહેવાલ સબમિટ કરવામાં આવ્યો હતો અને અવલોકન કર્યું હતું કે પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા સહીઓ કરવામાં આવી હતી કે નહીં તે જાણવા માટે તપાસ અધિકારી દ્વારા કોઈ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો નહોતો. કોર્ટે બેંકના સ્ટેન્ડની પણ નોંધ લીધી અને અવલોકન કર્યું કે જો સહીઓ બનાવટી હોય અને ખાતું ખોલાવતી વખતે માહિતી આપનાર-પ્રતિવાદી નંબર ૧ હાજર ન હોય, તો બેંક અધિકારીઓની ભૂમિકા પણ શંકાસ્પદ બની શકે છે અને તેઓ સહ-આરોપી બની શકે છે.

ડ. આમ અવલોકન કર્યા પછી, હાઈકોર્ટે તપાસની પદ્ધતિઓ તરફ ધ્યાન દોર્યું અને એવો મત વ્યક્ત કર્યો કે માહિતી આપનાર-પ્રતિવાદી નંબર ૧ એ સ્પષ્ટપણે સહીઓને પડકારી હોવા છતાં અને તેના દ્વારા કોઈ સંતોષકારક જવાબ આપવામાં આવ્યો ન હોવા છતાં, તપાસ અધિકારી દ્વારા હસ્તાક્ષર

નિષ્ણાત પાસેથી સહીઓની સત્યતા જાણવા માટે કોઈ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો નહોતો. હાઈકોર્ટે સિનિયર સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ, અલ્હાબાદ અને ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ, અલ્હાબાદ, જેઓ ફોજદારી વહીવટના હવાલામાં છે, તેમને વર્તમાન પરિસ્થિતિ સમજાવવા માટે બોલાવ્યા. એસએસપી, અલ્હાબાદ, હાઈકોર્ટ સમક્ષ હાજર થયા અને જણાવ્યું કે તપાસ અધિકારી દ્વારા ગંભીર ક્ષતિઓ થઈ હતી કારણ કે તપાસના મામલામાં યોગ્ય અને જરૂરી પગલાં લેવામાં આવ્યા નહોતા. એસએસપીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે જોકે સબ-ઇન્સ્પેક્ટરો અને ઇન્સ્પેક્ટરોને તપાસ કરવા માટે કેટલીક તાલીમ આપવામાં આવી હતી, તેમ છતાં મોટાભાગના સમય, ઉપરોક્ત અધિકારીઓ અન્ય ફરજો નિભાવવામાં વ્યસ્ત રહેતા હતા જેના કારણે તપાસના હેતુઓ માટે ઓછો સમય મળતો હતો. તેમણે એમ પણ જણાવ્યું હતું કે અલ્હાબાદ જિલ્લામાં લગભગ ૨૫૦ અધિકારીઓ નોંધાયેલા ૧૧૦૦૦ થી વધુ ગુનાઓની તપાસ કરી રહ્યા હતા.

૭. એસએસપીના નિવેદનની નોંધ લેતા, હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું કે તે રાજ્યમાં કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવાની ખૂબ જ દયનીય સ્થિતિ દર્શાવે છે અને એક ગંભીર ચિત્ર રજૂ કરે છે જેમાં રાજ્ય કાર્ય કરી રહ્યું છે, વહીવટના સૌથી મહત્વપૂર્ણ પાસાઓમાંથી એક, એટલે કે જાહેર સલામતી, સુરક્ષા અને કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવાની બાબતને અવગણી રહ્યું છે. તેણે રાજ પ્રકાશ વિ. રાજ્ય ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય શીર્ષકવાળી રીટ-સી નંબર ૪૦૩૪૪ ઓફ ૨૦૧૧

માં ૧૪.૧૦.૨૦૧૧ ના રોજ પસાર થયેલા આદેશનો સંદર્ભ આપ્યો, તેમાંથી થોડા ફકરાઓ ટાંક્યા અને ત્યારબાદ નીચે મુજબ જણાવ્યું:-

"૧૩. પોલીસ દળ લોકોના રક્ષણ માટે છે. તેનો એકમાત્ર ઉદ્દેશ્ય અને હેતુ ગુનાને અટકાવીને કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવાનો છે અને જો ગુનો થાય, તો ગુનેગાર વ્યક્તિને શોધીને કાયદા મુજબ સજા કરવા માટે તેમને બુક કરવાનો છે. લોકોના રક્ષણ માટે આ વૈધાનિક તેમજ બંધારણીય જવાબદારી ધરાવતી પોલીસ સિવાય રાજ્યમાં બીજી કોઈ એજન્સી નથી. પરંતુ કમનસીબે, તે હજુ પણ સંસ્થાનવાદી સ્થિતિમાં જીવી રહી છે જ્યારે પોલીસનો ઉપયોગ લોકોના અધિકારો અને માંગણીઓને કચડી નાખવા માટે કરવામાં આવતો હતો. પોલીસ, તે સમયે, શાસક સંસ્થાનવાદી રાજ્યની ગૌરવશાળી છબી પ્રતિબિંબિત કરતી હતી. તે આ દેશના રહેવાસીઓને ગુલામ માનતી હતી અને તેથી હંમેશા તેમને સામ્રાજ્ય વિરુદ્ધ અવાજ ઉઠાવવા ન દેવાનો પ્રયાસ કરતી હતી. અડધી સદીથી વધુ સમય માટે, ભારતે સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરી છે અને હવે લોકો દ્વારા પોતાને આપવામાં આવેલા બંધારણ દ્વારા સંચાલિત થાય છે જેથી "લોકો માટે", "લોકો દ્વારા", "લોકોના" સિદ્ધાંત પર કાર્ય કરી શકાય પરંતુ પોલીસે પોતાની રીતભાત સુધારી નથી.

૮. આજે લોકો ગુનેગારો કરતાં પોલીસથી વધુ ડરે છે. આ ગણવેશધારી દળ સાથે વિશ્વાસનો અભાવ છે. રાજકારણીઓ/ગુનેગારોની સાંઠગાંઠથી દરરોજ અનેક ઘટનાસ્પદ ગુનાઓ આચરવામાં આવી રહ્યા છે અને સામાન્ય અને નિર્દોષ

લોકોને નિશાન બનાવવામાં આવી રહ્યા છે તે અંગે ન્યાયિક જ્ઞાન લઈ શકાય છે. પોલીસ દ્વારા ગુનાહિતતા ડબલ-એજડ હથિયાર હોવાથી ખૂબ જ જોખમી છે. જ્યારે તેઓ ગુનો કરે છે, ત્યારે તેઓ પોતે તપાસ કરતી એજન્સી હોય છે, ખૂબ જ નિર્દોષપણે બાબતને છુપાવી દે છે. પરિણામ એ આવે છે કે કાયદાની અદાલતો, સામાન્ય રીતે, ગુનેગારોને સજા કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, યોગ્ય પુરાવાઓની અછતને કારણે જેના માટે એજન્સી જવાબદાર છે".

૯. કોર્ટે વધુમાં ૧૧મી જુલાઈ, ૨૦૧૪ ના રોજ પીએમ નંબર ૩૩૦૮૪ ઓફ ૨૦૧૪ માં પસાર થયેલા આદેશના ફકરા ૨૦ ને અને અન્ય રીટ પિટિશનને ફરીથી રજૂ કરવાની પ્રક્રિયા કરી અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:-

"૧૮. રાજ્ય દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા તપાસ અધિકારીઓની તપાસ કરવામાં ક્ષતિ, અસમર્થતા, અક્ષમતા અથવા જ્ઞાન, જાગૃતિ અથવા યોગ્યતાનો અભાવ, તેમની મૂળભૂત લાયકાત સુનિશ્ચિત કર્યા વિના, શું તેઓ નોકરીની જરૂરિયાત પૂરી કરે છે કે નહીં, તે બીજું મુખ્ય કારણ છે જેના કારણે સુપરફિસિયલ અને છીછરી તપાસ થઈ રહી છે જે ગુનાઓને વધારી રહી છે. તમામ પાસાઓ પર અસરકારક પોલીસિંગના અભાવને કારણે ગુનેગારો ડરતા નથી. જ્યારે ગુનેગારો, જેમણે દિવસના પ્રકાશમાં અને અનેક વ્યક્તિઓની હાજરીમાં ગુનો કર્યો હોય, તેઓ તપાસ અધિકારીઓની ગંભીર ક્ષતિઓને કારણે અને નિર્ણાયક પુરાવા એકત્રિત કરવામાં તેમની નિષ્ફળતાને કારણે મુક્ત થાય છે ત્યારે વાસ્તવિક બોજ ન્યાયતંત્ર પર પડે છે. મોટાભાગના સમય, ગુનાના સ્થળની

કાળજી લેવામાં આવતી નથી જેથી પુરાવા દૂષિત થતા અટકાવી શકાય અને જ્યારે કોઈને સમજાય છે, ત્યારે તે ખૂબ મોડું થઈ જાય છે અને તેણે જે ગુનો કર્યો છે તેના માટે ગુનેગારને બુક કરવા માટે વિશ્વાસપાત્ર પુરાવા એકત્રિત કરવા ખૂબ મુશ્કેલ બની જાય છે.

૧૦. રાજ્યમાં ફોરેન્સિક તપાસ માટેની સુવિધાઓ લગભગ નગણ્ય હોવાથી ફોરેન્સિક તપાસની અછતને કારણે પરિસ્થિતિ વધુ ખરાબ થઈ છે. અમને કહેવામાં આવ્યું છે કે આગ્રા અને લખનૌમાં માત્ર બે ફોરેન્સિક લેબ છે. આ રાજ્યની વસ્તી હવે ૨૦ કરોડથી વધુ છે અને દર વર્ષે નોંધાયેલા ગુનાઓની સંખ્યા લાખોમાં છે. તથ્યો સ્વયં સ્પષ્ટ છે કે તપાસ માટે સક્ષમ સ્ટાફ અને ફોરેન્સિક ટેસ્ટ સુવિધાઓ સહિતની અસરકારક સહાયક વ્યવસ્થા પૂરી પાડવા માટે એકિઝક્યુટિવ તરફથી કોઈ ગંભીર પ્રયાસ, ઈચ્છા અને ઈરાદો નથી અને આ, અંતે, ગુનેગારને કોર્ટમાં લાવવામાં અથવા સફળતાપૂર્વક કાર્યવાહી કરવામાં ગંભીર નુકસાન પહોંચાડે છે. જિલ્લા કક્ષાએ ઉપલબ્ધ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, સ્ટાફ અને ફોરેન્સિક તપાસ માટેની અન્ય જરૂરી સુવિધાઓ વૈભવી નથી પરંતુ વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં, તે એક જરૂરિયાત છે."

૧૧. હાઈકોર્ટે, આક્ષેપિત આદેશ મુજબ, અમુક નિર્દેશો જારી કર્યા. તે નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે:—

"અમારા મતે, સમય આવી ગયો છે જ્યારે રાજ્યને ક્ષેત્રમાં તેની વાસ્તવિક પ્રામાણિકતા દર્શાવવા માટે પૂછવું જોઈએ, માત્ર ગુનાઓની અસરકારક નોંધણી

માટે જ નહીં પરંતુ ગુનેગારોને યોગ્ય સજા સુનિશ્ચિત કરવા માટે યોગ્ય અને સારી રીતે અભ્યાસ કરેલી તપાસ અને અસરકારક કાર્યવાહી માટે પણ. કારણ કે, જિલ્લા કક્ષાના અધિકારીઓ પણ, અમે શોધીએ છીએ, આ બાબતે યોગ્ય પગલાં લેવા માટે સક્ષમ નથી અને જ્યાં સુધી ટોચના અધિકારીઓ પગલાં ન લે ત્યાં સુધી કંઈ કરી શકાતું નથી, અમે પ્રિન્સિપલ સેક્રેટરી (હોમ), ઉત્તર પ્રદેશ, લખનૌ અને ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ, ઉત્તર પ્રદેશ, લખનૌ ને નીચેના પાસાઓ પર વિચાર કરવા અને ૧૬મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૬ સુધીમાં વ્યક્તિગત સોગંદનામા દ્વારા તેમના જવાબ સબમિટ કરવા નિર્દેશ આપીએ છીએ:—

(i) ગુનાની તપાસ અને કાર્યવાહીનું કામ સામાન્ય પોલીસિંગ અથવા ગુના અટકાવવા અને અન્ય કાર્યોથી અલગ કરવામાં આવે, જેમાં સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં સારી રીતે તાલીમ પામેલા અધિકારીઓ દ્વારા સંચાલિત અલગ વિશિષ્ટ કેડર બનાવવામાં આવે. આ અધિકારીઓને યોગ્ય દરજ્જો, હોદ્દો અને યોગ્ય ભથ્થાં અને સુવિધાઓ આપવામાં આવે જેથી રાજ્ય સંબંધિત પાંખોમાં તમામ પ્રમાણિકતા સાથે કામ કરવા ઈચ્છુક લાયક, પ્રતિભાશાળી અને ગુણવાન વ્યક્તિઓને આકર્ષી શકે. આ બંને પાંખોનું નેતૃત્વ અલગ-અલગ ડાયરેક્ટર જનરલ સ્તરના સ્વતંત્ર અધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવે જેથી એક પાંખ બીજી પાંખથી પ્રભાવિત ન થાય.

(ii) અલગ થયા પછી કાર્યવાહી પાંખનું નેતૃત્વ હાયર જ્યુડિશિયલ સર્વિસીસમાંથી ડેપ્યુટેશન પર લેવામાં આવેલા સેક્રેટરી સ્તરના અધિકારી દ્વારા

કરવામાં આવે, જેથી તે સ્વતંત્ર રીતે અને અસરકારક રીતે કાર્ય કરી શકે.

(iii) શું કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવા અને ગુના અટકાવવા, તપાસ અને કાર્યવાહી સહિતના સામાન્ય પોલીસ કાર્યો માટે પોલીસની મંજૂર થયેલી સંખ્યા પૂરતી છે? જો નહીં, તો ઉપરોક્ત હેતુઓ માટે વાસ્તવિક જરૂરિયાત શું છે અને સરકાર દ્વારા જરૂરી સંખ્યામાં જગ્યાઓ કેમ બનાવવામાં/નથી બનાવવામાં આવી જેથી રાજ્યમાં કાયદો અને વ્યવસ્થાની સમસ્યા અસરકારક રીતે સંચાલિત થઈ શકે?

(iv) પોલીસ વિભાગના સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં વાસ્તવિક મંજૂર થયેલી સંખ્યા કેટલી છે અને અસ્તિત્વમાં રહેલી ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટે સામાન્ય સમયગાળો કેટલો લાગે છે?

(v) શું તપાસ અધિકારીની નિમણૂક માટે કોઈ અસ્તિત્વમાં રહેલી લાયકાત અથવા ચોક્કસ પાત્રતા શરતો નિર્ધારિત છે? જો નહીં, તો આવી શરતો કેમ નિર્ધારિત ન કરવી જોઈએ, એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે આ દિવસોમાં, તપાસ પ્રક્રિયામાં વૈજ્ઞાનિક, તકનીકી અને અદ્યતન તકનીકો સામેલ છે, જેના માટે તમામ તકનીકો વગેરે સાથે વ્યવહાર કરવા માટે કાર્યક્ષમ અને સારી રીતે વાકેફ વ્યક્તિની જરૂર છે.

(vi) રાજ્યમાં તપાસ માટે કેટલા કેસ પેનિંગ છે, જે છ મહિનાથી જૂના છે, અને વાસ્તવિક તપાસ અધિકારીઓ કેટલા ઉપલબ્ધ છે. આ આંકડાઓ એક ચાર્ટના સ્વરૂપમાં જિલ્લા-વાર પૂરા પાડવામાં આવશે.

(vii) દરેક જિલ્લા હેડક્વાર્ટરમાં આધુનિક સાધનો અને પૂરતા સ્ટાફ સાથે ફોરેન્સિક લેબ કેમ ન સ્થાપિત કરવામાં આવે. રાજ્યએ જિલ્લાના કદ, સામાન્ય ટ્રેન્ડ, દર વર્ષે નોંધાયેલા ગુનાહિત કેસોની સંખ્યા અને તે વિસ્તારમાં સામાન્ય રીતે નોંધાયેલા કેસોની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને પર્યાપ્ત સ્ટાફ પણ પૂરો પાડવો જોઈએ અને તેને નિયમિતપણે જાળવવો જોઈએ જેથી તપાસ અધિકારીઓ ફોરેન્સિક ટેસ્ટ/અભિપ્રાય/અહેવાલ મેળવી શકે.

(viii) દરેક ઓટોપ્સી સેન્ટરમાંથી દરેક અને દરેક અહેવાલ કોર્ટમાં સબમિટ કરવામાં આવશે કે ત્યાં કઈ સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ છે, તેઓ દરરોજ કેટલા પોસ્ટમોર્ટમ/ઓટોપ્સી કરી રહ્યા છે અને શરીરના અંગોની જાળવણી વગેરે કેવી રીતે જાળવવામાં આવે છે. (અહેવાલ સબમિટ કરનાર અધિકારીઓ ધ્યાનમાં રાખશે કે સબમિટ કરાયેલ અહેવાલની સત્યતા, કોર્ટ દ્વારા ન્યાયિક અધિકારીઓ દ્વારા તપાસવામાં આવી શકે છે અને તેથી, કેઝ્યુઅલ અને છીછરો અહેવાલ સબમિટ કરવાનો કોઈ પ્રયાસ ન હોવો જોઈએ પરંતુ તે દરેક બાબતમાં સાચો અને સંપૂર્ણ અહેવાલ હોવો જોઈએ.)

જો ઉપરોક્ત તારીખ સુધીમાં સોગંદનામા દાખલ કરવામાં ન આવે, તો બંને અધિકારીઓ એટલે કે પ્રિન્સિપલ સેક્રેટરી (હોમ), ઉત્તર પ્રદેશ, લખનૌ અને ડાયરેક્ટર જનરલ ઓફ પોલીસ, ઉત્તર પ્રદેશ, લખનૌ ને આગામી તારીખે આ કોર્ટ સમક્ષ હાજર રહેવું પડશે."

૧૨. ઉપરોક્ત નિર્દેશોના વાંચન પર, અમને અમારા મનમાં કોઈ શંકા નથી કે

હાઈકોર્ટ આ પ્રકારના કેસમાં આવા નિર્દેશો જારી કરી શકતી નહોતી. હકીકતમાં, જેમ અમે માનીએ છીએ, કેટલાક નિર્દેશો ધારાસભાના વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્રના ક્ષેત્રમાં છે. અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલ શ્રી રવિ પ્રકાશ મેહરોત્રા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે અમુક નિર્દેશોને અસરકારક બનાવવા માટે, ભારતીય દંડ સંહિતા અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે. તે પણ તેમના દ્વારા આગ્રહ રાખવામાં આવ્યો છે કે ભારત સંઘ હાઈકોર્ટ સમક્ષ પક્ષકાર નહોતું અને તેથી, નિર્દેશો વિચારી શકાતા નહોતા. તેમણે અમારા ધ્યાન અમુક રાજ્ય સુધારાઓ તરફ પણ દોર્યા છે.

૧૩. ઉપરોક્ત રજૂઆતોની નોંધ લેતા, એ જણાવવું જરૂરી છે કે એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે હાઈકોર્ટો જ્યારે કોઈ વિવાદ (lis) સાથે કામ કરતી હોય ત્યારે તેમણે ન્યાયિક નિર્ણયની પ્રક્રિયા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું અને બાબતનો નિર્ણય કરવો જોઈએ. જે વિચારવામાં આવે અથવા અનુભવવામાં આવે તે ખ્યાલને ફક્ત એટલા માટે જ આદેશમાં સામેલ કરી શકાતો નથી કારણ કે તેવો વિચાર નિર્ણય લેનારને આવ્યો છે. તે તથ્યાત્મક આધાર પરથી અને કાયદા પર આધારિત હોવો જોઈએ. વધુ વિગતવાર કહીએ તો, તપાસ અંગે કોઈ સામાન્ય ટિપ્પણીઓ ન હોઈ શકે અથવા તે બાબત માટે, અધિકારીઓ દ્વારા સંચાલિત અલગ વિશિષ્ટ કેડર બનાવવા માટે નિર્દેશો જારી કરવા અથવા કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવા માટે પોલીસની મંજૂર થયેલી સંખ્યા પર્યાપ્ત છે કે નહીં તે અંગે સોગંદનામું દાખલ કરવા અથવા ન્યાયિક અધિકારીઓની સામેલગીરી અથવા તે

જ રીતે નિર્દેશો જારી કરી શકાતા નથી. ટૂંકમાં કહીએ તો, જારી કરાયેલા કેટલાક નિર્દેશો અનુમતિપાત્ર નથી અને તે બધા હાઈકોર્ટ સમક્ષના કેસ સાથે સંપૂર્ણપણે સંબંધિત નથી. અમે એ કહેવા માટે મજબૂર છીએ કે હાઈકોર્ટે તેની સમક્ષ જે વિવાદ હતો તેના પર ન્યાયિક પ્રક્રિયાને મર્યાદિત રાખવાની સલાહ લેવી જોઈતી હતી.

૧૪. આ સંદર્ભમાં, આપણે ક્ષેત્રના અમુક અધિકારક્ષેત્રોનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ. સુધ્રતા રોય સહારા વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય માં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે ન્યાયાધીશે દરેક વિવાદનો નિર્ણય કાયદા સાથે સુસંગત રહીને કરવો જોઈએ. કોઈ પોતાની ઈચ્છા સાથે નિર્ણય લેવા માટે સ્વતંત્ર નથી, પરંતુ કાયદા મુજબ નિર્ણય લેવો આવશ્યક છે. તે વધુમાં માનવામાં આવ્યું છે કે સત્તા અને અધિકાર ધરાવતા ન્યાયાધીશ હોવાનો ખ્યાલ એક ભ્રમણા છે.

૧૫. ગુરદેવ કૌર અને અન્ય વિ. કાકી અને અન્ય માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:—

"ન્યાયાધીશોએ કાયદાની જોગવાઈઓ મુજબ કાયદાનું સંચાલન કરવું જોઈએ. ન્યાયિક નિર્ણયની પ્રક્રિયામાં ધારાસભ્યોના ઈરાદાને સમજવાની ન્યાયાધીશોની બંધનકર્તા ફરજ છે. વ્યક્તિની ઈચ્છા, ઈચ્છા, ઝુકાવ અને ન્યાયની માન્યતા મુજબ સંચાલિત ન્યાય મૂંઝવણ, અરાજકતા અને અરાજકતા તરફ દોરી જશે."

૧૬. સેન્સસ કમિશનર અને અન્ય વિ. આર. કૃષ્ણમૂર્તિ માં ત્રણ— ન્યાયાધીશોની બેંચ નીચે મુજબ અવલોકન કરવા માટે મજબૂર થઈ હતી:—

"કોઈ પણ નિર્ણય લેનાર અથવા ન્યાયાધીશ એવો વિચાર કરી શકતા નથી કે આકાશ મર્યાદા છે અથવા તે બાબત માટે વ્યક્તિગત ધારણામાં કોઈ અવરોધ અથવા બંધન નથી, કારણ કે ન્યાયિક દ્રષ્ટિને કેદ થવા દેવી જોઈએ નહીં અને તેમાં અવકાશી ક્ષેત્રોને આવરી લેવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ. ન્યાયિક નિર્ણયના ક્ષેત્રમાં સંયમ એ આવશ્યક ગુણો છે કારણ કે તેઓ ચોક્કીદાર તરીકે કામ કરે છે જેથી ગુણવત્તા સતત જળવાઈ રહે. સદીઓ પહેલા ફ્રાન્સિસ બેકને કંઈક આવું જ કહ્યું હતું:

"ન્યાયાધીશો હોશિયાર કરતાં વધુ શીખેલા, સ્વીકાર્ય કરતાં વધુ આદરણીય, અને આત્મવિશ્વાસ કરતાં વધુ સલાહકાર હોવા જોઈએ. તમામ બાબતોથી ઉપર, પ્રામાણિકતા તેમનો ભાગ અને યોગ્ય ગુણ છે... ન્યાયાધીશોએ પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે સુલેમાનનું સિંહાસન બંને બાજુ સિંહો દ્વારા ટેકો આપવામાં આવ્યો હતો: તેમને સિંહ બનવા દો, પરંતુ હજુ પણ સિંહાસન હેઠળ સિંહ."

૧૭. ઉપરોક્ત કેસમાં, ફ્રેન્કફર્ટ, જે. નો એક ફકરો ફરીથી રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જે અમને ટાંકવા યોગ્ય લાગે છે:—

"કારણ કે ન્યાયિક ફરજનું સર્વોચ્ચ કસરત એ છે કે પોતાની વ્યક્તિગત ખેંચાણ અને પોતાની ખાનગી દ્રષ્ટિકોણને એ કાયદાને આધીન કરવું જેના આપણે બધા રક્ષક છીએ – તે નિષ્પક્ષ માન્યતાઓ જે સમાજને એક સંસ્કારી સમુદાય બનાવે છે, અને વ્યક્તિગત શાસનના ભોગ બનવાનું નથી."

૧૮. અમે ઉપરોક્ત સત્તાવાળાઓનો સંદર્ભ આપ્યો છે જેથી સાવચેતીની નોંધ

લેવાય કારણ કે ક્યારેક કોઈ એવા આદેશો સામે આવે છે જ્યાં નિર્દેશો જારી કરવામાં આવે છે જે સીધા કેસમાંથી ઉદ્ભવતા નથી. તત્કાલ કેસમાં, જેમ આપણે જોઈએ છીએ, વિવાદ સંપૂર્ણપણે અલગ હતો પરંતુ હાઈકોર્ટે તેને સામાન્ય બનાવ્યો છે અને નિર્દેશો જારી કર્યા છે.

૧૯. એક ન્યાયાધીશે પરિસ્થિતિને સામાન્ય રીતે સમજવી જોઈએ નહીં. તેણે ચશ્માની જોડી પહેરવી જોઈએ નહીં જેથી તે જે જોવા માંગે છે તે જોઈ શકે. અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવા માટે તથ્યોનો સમૂહ હોવો જોઈએ અને તે પણ, કાયદાના માળખાની અંદર.

૨૦. આ સંદર્ભમાં, બીજું પાસું નોંધવું જરૂરી છે. અમે પહેલેથી જ જણાવ્યું છે કે કેટલાક નિર્દેશો કાયદા અથવા નીતિના સ્વરૂપમાં છે. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. દેવકી નંદન અગ્રવાલ માં ત્રણ-ન્યાયાધીશોની બેંચે અવલોકન કર્યું છે કે કાયદો ઘડવાની સત્તા અદાલતોને આપવામાં આવી નથી અને, તેથી, કોર્ટ કાયદામાં શબ્દો ઉમેરી શકતી નથી અથવા તેમાં એવા શબ્દો વાંચી શકતી નથી જે ત્યાં નથી.

૨૧. વેમારેડી કુમારસ્વામી રેડ્ડી અને અન્ય વિ. રાજ્ય આંધ્ર પ્રદેશ માં કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે ન્યાયાધીશોએ એવું જાહેર કરવું જોઈએ નહીં કે તેઓ માત્ર ન્યાયિક શૌર્યના પ્રદર્શન માટે કાયદો બનાવનારની ભૂમિકા ભજવી રહ્યા છે. તેમણે યાદ રાખવું પડશે કે એક રેખા છે, જોકે પાતળી, જે નિર્ણય લેવાને કાયદાથી અલગ કરે છે. તે રેખા ઓળંગવી અથવા ભૂંસવી જોઈએ નહીં.

૨૨. આ સંદર્ભમાં, આપણે સુરેશ સેઠ વિ. કમિશનર, ઈન્ડોર મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને અન્ય ના અધિકારક્ષેત્રનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે કોર્ટ ધારાસભાને કોઈપણ પ્રકારનો કાયદો બનાવવા માટે કોઈ નિર્દેશ જારી કરી શકતી નથી કારણ કે બંધારણીય માળખા હેઠળ, સંસદ અને વિધાનસભા સભાઓ કાયદા ઘડવા માટે સાર્વભૌમ સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે અને કોઈ બહારની સત્તા અથવા અધિકારી કાયદાના ચોક્કસ ભાગને ઘડવા માટે નિર્દેશ જારી કરી શકતા નથી. સુપ્રીમ કોર્ટ કર્મચારીઓ કલ્યાણ સંઘ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય માં એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે કોઈપણ કોર્ટ ધારાસભાને ચોક્કસ કાયદો ઘડવા માટે નિર્દેશ આપી શકતી નથી. તેવી જ રીતે, જ્યારે કારોબારી અધિકારી ધારાસભાના પ્રતિનિધિત્વ સત્તા હેઠળ ગૌણ કાયદા દ્વારા કાયદાકીય સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે આવા કારોબારી અધિકારીને એવો કાયદો ઘડવા માટે કહી શકાતું નથી જે તેને પ્રતિનિધિત્વ કાયદાકીય સત્તા હેઠળ કરવા માટે સત્તા આપવામાં આવી છે. આ દ્રષ્ટિકોણ સ્ટેટ ઓફ જમ્મુ એન્ડ કાશ્મીર વિ. એ.આર. ઝક્કી અને અન્ય માં પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યો છે.

૨૩. આ સંદર્ભમાં, મનોજ શર્મા વિ. રાજ્ય માં નીચેનો ફકરો સુસંગત રહેશે:—

"ન્યાયિક સંયમનો સિદ્ધાંત જે આ કોર્ટ દ્વારા વારંવાર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે જેમ કે અરાવલી ગોલ્ડ ક્લબ વિ. ચંદર હાસ અને રાજ્ય આંધ્ર પ્રદેશ વિ. પી. લક્ષ્મી દેવી માં કોર્ટની સત્તાને પ્રતિબંધિત કરે છે અને કોર્ટને સામાન્ય રીતે

કાયદાકીય અથવા કારોબારી ક્ષેત્રમાં અતિક્રમણ કરવાની મંજૂરી આપતું નથી. આ કોર્ટ દ્વારા ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં અવલોકન કર્યા મુજબ, બંધારણમાં સત્તાઓનું વ્યાપક વિભાજન છે અને રાજ્યના એક અંગ માટે બીજા અંગના ક્ષેત્રમાં અતિક્રમણ કરવું યોગ્ય રહેશે નહીં."

૨૪. સ્ટેટ ઉત્તર પ્રદેશ વિ. મહિન્દ્રા એન્ડ મહિન્દ્રા લિમિટેડ માં, કોર્ટે અવલોકન કર્યું:-

"આપણા બંધારણની અંદર, આપણે સત્તાના પરિસર અને સમાજના ત્રણ અંગોની સીમાઓને સત્તાના વિભાજનના સિદ્ધાંતોને નિર્ધારિત કરીને સ્પષ્ટપણે અલગ કરી છે, જે દેશના લોકશાહી કાર્યને ચલાવવા માટે અનુસરવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી કાયદાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી વિશિષ્ટ ક્ષેત્ર ધારાસભા પાસે છે. ગૌણ કાયદાઓ કારોબારી દ્વારા કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલી પ્રતિનિધિત્વ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ઘડવામાં આવે છે, જે નિયમ બનાવવાની સત્તા છે. ન્યાયતંત્રને ઉપરોક્ત કાયદાઓનું અર્થઘટન કરવાની અને તેમને અસર આપવાની સત્તા આપવામાં આવી છે કારણ કે બંને અંગોના અધિકારક્ષેત્રના પરિમાણો નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. તેથી, દરેક અંગો માટે તેમના ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરવું હંમેશા યોગ્ય છે."

૨૫. કેટલાક નિર્દેશો, જેમ આપણે માનીએ છીએ, નીતિના ક્ષેત્રમાં છે. એક કોર્ટ નીતિ ઘડવા માટે પગલાં લઈ શકતી નથી. સ્પષ્ટ છે તેમ, હાઈકોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશો અને તેના દ્વારા કરવામાં આવેલી પૂછપરછ વિવિધ ક્ષેત્રો સાથે

સંબંધિત હતી જેમાં, અમે વિચારવા માટે મજબૂર છીએ કે હાઈકોર્ટે જવું જોઈતું નહોતું. તેની સમક્ષ એક ખૂબ જ મર્યાદિત વિવાદ (lis) હતો. તે જણાવવું જોઈએ, નિર્દેશો વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ચિંતા ચોક્કસપણે દર્શાવે છે, પરંતુ તે યાદ રાખવું જોઈએ કે નિર્દેશો ફક્ત ચિંતામાંથી જારી કરવામાં આવતા નથી. તે કાયદાના અમુક કાયદેસર રીતે સમર્થનીય સિદ્ધાંતો પર આધારિત હોવા જોઈએ. આ સંદર્ભમાં, આપણે સ્ટેટ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય વિ. અનિલ કુમાર શર્મા અને અન્ય માંથી નીચેનો ફરો સંદર્ભિત કરી શકીએ છીએ:—

"૧૭. લેકર એરવેઝ માં લોટન, એલ.જે. દ્વારા નીતિ ઘડવા અંગેના અવલોકનોને ટાંકીને, એ.એસ. આનંદ, સી.જે., જે તે સમયે હતા, તેમણે સિદ્ધાંતને પુનરાવર્તિત કર્યો કે "ન્યાયાધીશની ભૂમિકા રેફરી જેવી છે. જ્યારે બોલ રમતની બહાર જાય ત્યારે હું મારી ન્યાયિક સીટી વગાડી શકું છું; પરંતુ જ્યારે રમત ફરી શરૂ થાય ત્યારે મારે તેમાં ભાગ લેવો જોઈએ નહીં અથવા ખેલાડીઓને કેવી રીતે રમવું તે જણાવવું જોઈએ નહીં". આનંદ, સી.જે. ઉમેર્યું:

"ન્યાયિક સીટી હેતુ માટે અને સાવધાની સાથે વગાડવાની જરૂર છે. તે યાદ રાખવું જરૂરી છે કે કોર્ટ સરકાર ચલાવી શકતી નથી. તેની પાસે બંધારણીય સુરક્ષા ઉપાયો લાગુ કરવાની ફરજ છે જે વ્યક્તિગત અધિકારોનું રક્ષણ કરે છે પરંતુ તેઓ પડકારાયેલા ઉલ્લંઘનને સમાપ્ત કરવા માટે બંધારણની મર્યાદાઓને પાછળ ધકેલી શકતા નથી."

૨૬. નોંધ લો કે, ઉપરોક્ત કેસ પણ અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટમાંથી ઉદ્ભવ્યો હતો

જ્યાં વ્યાપક નિર્દેશો જારી કરવામાં આવ્યા હતા. આમ વિશ્લેષણ કરતાં, અમે એવા નિશ્ચિત મતના છીએ કે હાઈકોર્ટે તેની સમક્ષના વિવાદની સીમાઓ ઓળંગી છે. અદાલતોએ તેની સમક્ષના વિવાદને ધ્યાનમાં રાખીને ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી છે. મનમાં પ્રશંસનીય ઉદ્દેશ્ય હોઈ શકે છે પરંતુ તે તેની સમક્ષના તથ્યોમાંથી આવવું જોઈએ અથવા તેની સમક્ષ ચોક્કસ મુકદ્દમો હોવો જોઈએ. વધુમાં, હાઈકોર્ટે પોતાની જાતને યાદ અપાવવું જોઈતું હતું કે તે એવા ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરી શકતી નથી જ્યાં કાયદાઓ અને અન્ય નિયમોમાં સુધારા જરૂરી હોય. અમે સંપૂર્ણપણે સજાગ છીએ કે કાયદો અને વ્યવસ્થાના બાબતોમાં તેની જવાબદારીઓનું પાલન કરવું અને ઉદ્ભવતા મુદ્દાઓ પ્રત્યે સતર્ક રહેવું એ રાજ્ય સરકારની ફરજ છે. તપાસ યોગ્ય રીતે અને ઝડપથી પૂર્ણ થાય તે જોવાની પણ તેની ફરજ છે. જો કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિમાં નિષ્ફળતા હોય, તો કારોબારીને દોષિત ગણવી જોઈએ. કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ જાળવવામાં ન્યાયિક અધિકારીઓને સામેલ કરવાના નથી. પરંતુ કારોબારીએ તેની ફરજો પ્રત્યે સંપૂર્ણપણે સજાગ રહેવું પડશે અને અમને ખાતરી છે કે રાજ્ય સરકાર આ પાસાઓ પર ધ્યાન આપશે અને કાયદો અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ જાળવવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવાનો પ્રયાસ કરશે.

૨૭. સ્પષ્ટતાના માર્ગ તરીકે થોડા શબ્દો. જોકે અમે હાઈકોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય અને જારી કરાયેલા નિર્દેશોની પ્રશંસા કરી નથી કારણ કે અભિપ્રાયો સામાન્ય પ્રકૃતિના છે અને નિર્દેશો કાયદાકીય ક્ષેત્રમાં આવે છે અને

તેમાંથી કેટલાક મુકદ્દમાના કાર્યક્ષેત્રની બહાર છે, છતાં અમે અગાઉના ફક્રામાં અમુક પાસાઓનું અવલોકન કર્યું છે. અમારા ઉપરોક્ત અવલોકનો રાજ્ય માટે સાવચેતીના શબ્દો છે અને અમને ખાતરી છે કે રાજ્ય તેની જવાબદારીઓ પ્રત્યે સજાગ રહેશે.

૨૮. પરિણામસ્વરૂપ, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ આક્ષેપિત આદેશ રદ કરવામાં આવે છે. હાઈકોર્ટને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે તે નવી તારીખ નક્કી કરે અને કાયદા મુજબ રીટ પિટિશનનો નિકાલ કરે.

દિવ્યા પાંડે અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.